

OUDERENMISHANDELING

Je ziet het pas als je het gelooft!

HANDLEIDING DVD-PAKKET

Rijksoverheid

Inhoudsopgave

1	Voorwoord.....	1
2	Inleiding.....	3
3	Wat is ouderenmishandeling.....	4
4	De DVD 'Je ziet het pas als je het gelooft!'	8
4.1	Casusbeschrijvingen	9
5	Tips voor gebruik van de DVD	16
5.1	Suggesties voor vragen en discussie bij de vijf casussen	
	Een mantelzorgster 1 en Opa en kleinzoon 1.....	19
	Een getrouwd stel, In een verzorgingshuis en De buurman.....	20
5.2	Suggesties voor vragen en discussie bij de	
	'Hoe dit te voorkomen'-films	
	Een mantelzorgster 2 en Opa en kleinzoon 2.....	21
5.3	Suggesties voor vragen en discussie bij de	
	'Hoe dit te stoppen en aan te pakken'-films	
	Een mantelzorgster 3	22
	Opa en kleinzoon 3	23
6	Bronnenlijst en websites	24

1 Voorwoord

Eindelijk, de DVD is er! De langverwachte Nederlandse DVD over ouderenmishandeling met de titel: "Je ziet het pas als je het gelooft!".

De afgelopen jaren gebruiken we tijdens de voorlichtingen en trainingen over ouderenmishandeling in Nederland, de Engelstalige DVD "Achter gesloten deuren". Een zeer goede film, maar inmiddels ernstig gedateerd. En niet helemaal passend op de Nederlandse situatie.

Het LPBO heeft sinds een aantal jaren meerdere malen de vraag gesteld of er niet eens een nieuwe voorlichtingsfilm kon komen. Als aanvulling op andere resultaten van de campagne van 2008-2011, zoals het heldere methodieboek 'Oud Leed' (Royers en Van Bavel, 2012). In 2011 was het zo ver: BOOZ en MOVISIE ontwikkelden een projectplan en gingen op zoek naar de benodigde subsidie. Het ministerie van VWS leverde een belangrijke bijdrage vanuit het actieplan ouderenmishandeling, "Ouderen in veilige handen", Daarbij kwamen enkele grote gemeenten en enkele fondsen over de brug met bijdragen, waarmee onze wens gerealiseerd worden.

De scenario's die we vervolgens in de ontwikkelgroep geschreven hebben, zijn gebaseerd op onze ervaringen, op casuïstiek uit de praktijk. Duidelijk was dat de DVD zoveel mogelijk vormen van ouderenmishandeling moest laten zien, dat die zich zouden afspelen in diverse gezinssamenstellingen en milieus en dat er ook een casus over ouderenmishandeling in een professionele zorgrelatie in moest en een casus binnen een andere cultuur. Dit alles doet immers recht aan de werkelijkheid.

Wat we tevens wenselijk vonden was om een DVD te maken die bij zowel voorlichtingen als trainingen en voor alle doelgroepen gebruikt kon worden. Hiermee bedoelen we ouderen zelf, vrijwilligers, mantelzorgers en professionals.

Dit resulteerde in een pakket van 5 films dat verschillende casussen in beeld brengt. Bij twee situaties krijgen we ook in een terugblik te zien: 'hoe dit voorkomen had kunnen worden' en in een vervolgfilm: 'hoe dit te stoppen en aan te pakken'. Immers, het gaat niet alleen om bewustwording van de problematiek, het gaat ook over preventie en de aanpak van ouderenmishandeling. Met de reeks films en de bijbehorende gebruikershandleiding kunnen we alle genoemde doelgroepen voorzien van goed materiaal voor voorlichting en training.

Ouderenmishandeling blijft een onderwerp wat aandacht en grote zorgvuldigheid vraagt op de momenten dat we dit gaan bespreken met mensen, of het nu de ouderen of de andere doelgroepen zijn. Dit betekent dan ook, dat we dringend adviseren om deze DVD op uiterst zorgvuldige wijze te gebruiken. We zijn van mening dat alleen geschoolde trainers en voorlichters dit pakket op de juiste wijze kunnen gebruiken.

De films zijn treffend geworden en tonen de harde werkelijkheid die het nu eenmaal soms is, maar ook de subtiliteit die het mogelijk maakt om met elkaar in gesprek te gaan over grenzen, normen en waarden.

Ik ben er dan ook van overtuigd dat "Je ziet het pas als je het gelooft!" ons gaat helpen om ouderenmishandeling nog beter onder de aandacht te brengen van mensen in Nederland; om iedereen meer bewust te maken van het bestaan ervan en om met elkaar in gesprek te gaan hoe dit te voorkomen en nu aan te pakken.

Rest mij nog een aantal mensen te bedanken:

Ada en Arnold (BOOZ) voor hun vakkundige inzet. Aaf (VWS) voor haar prettige en constructieve ondersteuning; Maria, Annette en Annemiek (MOVISIE) voor hun volharding en Bas als inhoudelijk maatje (GGD Rotterdam-Rijnmond).

Mirjam van Dongen

Voorzitter Landelijk Platform Bestrijding Ouderenmishandeling (LPBO)
Hoofd preventie Yulius GGZ.

2 Inleiding

Dit pakket is bedoeld voor gebruik als onderdeel van algemene voorlichting over ouderenmishandeling voor ouderen, vrijwilligers, of als materiaal bij een (meerdaagse) training van beroepsgroepen.

Het pakket bestaat uit een DVD en deze handleiding.

De DVD bevat vijf films:

I. Een mantelzorgster, over psychische en lichamelijke mishandeling, bestaande uit drie films:

1. Een mantelzorgster; hoe het mis gaat.
2. Een mantelzorgster; hoe deze mishandeling te voorkomen; terug in de tijd.
3. Een mantelzorgster; hoe deze mishandeling te stoppen (vervolg op A: de aanpak).
Tweemaal een onderbreking in deze film met een vraag:
hoe reageer jij in deze situatie?

II. Opa en kleinzoon, over financiële uitbuiting en verwaarlozing, bestaande uit drie films:

1. Opa en kleinzoon: hoe het mis gaat
2. Opa en kleinzoon: hoe deze situatie te voorkomen (een terugblik);
3. Opa en kleinzoon; hoe deze situatie te stoppen. Tweemaal een onderbreking in deze film met de vraag: welke strategie kan dit overleg uitzetten?

III. Een getrouwd stel, psychische mishandeling en verwaarlozing.

IV. In een verzorgingshuis, psychische en lichamelijke mishandeling

V. De buurman, seksuele en psychische mishandeling.

Leeswijzer

Hoofdstuk 3 bevat kort en bondig enige achtergrondinformatie. Hoofdstuk 4 geeft de beschrijving van de casussen en in hoofdstuk 5 staan tips en suggesties voor het gebruik en de bespreking van de films. Voor meer achtergrondinformatie verwijzen we naar de literatuur en websites in hoofdstuk 6.

Voorbeelden van programma's voor voorlichting en training en een train-de-trainer opzet zijn te vinden op de website van MOVISIE en www.huiselijkgeweld.nl.

3 Wat is ouderenmishandeling?

Over het algemeen wordt ouderenmishandeling omschreven als:

Het handelen of het nalaten van handelen van al degenen die in een persoonlijke of professionele relatie tot de oudere staat, waardoor de oudere persoon (herhaaldelijk) lichamelijke en/of psychische en/of materiële schade lijdt, dan wel vermoedelijk lijden zal, en waarbij van de kant van de oudere sprake is van een vorm van gedeeltelijke of volledige afhankelijkheid. (Comijs, 1999).

De oudere persoon is iemand van 65 jaar of ouder. Ouderenmishandeling kan voorkomen in de familie- of huiselijke kring, (partner, kinderen of kleinkinderen), binnen welzijnsvoorzieningen, of in zorgrelaties binnen zorginstellingen. Ook pesten tussen ouderen onderling komt voor en kan gezien worden als een vorm van psychische mishandeling. Bij ouderenmishandeling gaat het niet altijd om bewuste of moedwillige mishandeling. Veelal is sprake van ontspoorde mantelzorg als gevolg van overbelasting. Het gaat hierbij niet om straatgeweld, tasjesdiefstal of oplichterij door verkopers en niet om zelfverwaarlozing.

Risicofactoren bij de oudere zijn: toenemende emotionele, sociale en zorgafhankelijkheid en daarnaast moeilijkheden bij het zelfstandig voeren van de financiële administratie. Bij de pleger zijn risicofactoren: overbelaste mantelzorg, eigen geschiedenis van geweld, verslaving en schuldenproblematiek als gevolg van werkloosheid of verslaving. De aard, ernst en frequentie van ouderenmishandeling kunnen zeer uiteen lopen. Zeer ernstige en minder ernstige vormen kunnen zich voordoen, als een enkel incident of herhaaldelijk voorkomen gedurende een lange periode van jaren.

De gemeenschappelijke factor is de grensoverschrijding, onheuse bejegening en agressie. Het mishandelen kan onbedoeld zijn, voortkomen uit onverschilligheid of onkunde, maar ook met bewuste of kwade opzet, met het doel om pijn te veroorzaken en de oudere persoon schade te doen lijden. We onderscheiden ontspoorde (mantel)zorg van (opzettelijke) mishandeling wat tot uiting komt in de aanpak door de hulpverlening, politie en andere disciplines.

Vormen en voorbeelden van ouderenmishandeling:

- **fysieke mishandeling**, een van de meest voorkomende vormen. Hierbij kan gedacht worden aan: slaan, knijpen, schoppen, of met een voorwerp slaan of steken;
- **psychische mishandeling**: pesten, treiteren, sarren, dreigementen en/of beledigingen. Hierbij hoort ook schending van rechten, zoals het recht op privacy en het recht op zelfbeschikking en bescherming tegen geweld;
- **financiële uitbuiting**, het afpakken, stelen of verduisteren van geld en goederen van de oudere. Bijvoorbeeld het stelen van juwelen en zonder toestemming met de pinpas van de oudere opnemen van geldbedragen;
- **verwaarlozing**: lichamelijke verwaarlozing wat kan lijden tot ondervoeding, uitdroging, of ziekte door slechte hygiëne en gebrek aan verzorging. Wanneer de affectieve of andere geestelijke behoeften worden genegeerd of ontkend benoemen we dit eveneens als psychische mishandeling;
- **seksueel misbruik**: de oudere persoon onderwerpen of blootstellen aan ongewenste seksuele gedragingen, aanranding en verkrachting. Een andere veelgebruikte term is seksueel grensoverschrijdend gedrag.

Over de omvang kunnen geen betrouwbare en representatieve uitspraken worden gegeven. Dit komt doordat een gedegen en uniforme landelijke registratiesystematiek ontbreekt in Nederland. De omvang, aard van de ouderenmishandeling en kenmerken van slachtoffer en pleger worden nauwelijks en niet eenduidig geregistreerd. Organisaties in zorg en welzijn registreren niet altijd specifiek op leeftijd van het slachtoffer, of niet op vormen van ouderenmishandeling en kenmerken de pleger. Het vermoeden bestaat dat een groot aantal gevallen niet gesignaleerd, en/of niet gemeld worden, waardoor sprake is van een zogenaamd dark number. Oorzaken van de onderrapportage zijn divers: schaamte, isolement, angst voor de gevolgen bij de slachtoffers en hun naaste omgeving, en aan de andere kant een zekere mate van handelingsverlegenheid bij vrijwilligers en professionals.

Daarom is voorlichting en bewustwording zo enorm belangrijk. Voor de ouderen zelf, voor de ouderenbonden, voor vrijwilligers, mantelzorgers en hun ondersteuners, alsmede voor professionals. Agendering en bewustwording door voorlichting en training kunnen het taboe helpen doorbreken en vroegtijdige signalering en passende aanpak bevorderen.

Preventie en aanpak van ouderenmishandeling/ontspoorde (mantel)zorg

In de afgelopen jaren zijn verschillende campagnes en andere activiteiten uitgevoerd om ouderenmishandeling onder de aandacht te brengen. Van 2006-2008 is door Vilans en MOVISIE in samenwerking met het Landelijk Platform Bestrijding Ouderenmishandeling (LPBO) een campagne bij gemeenten uitgevoerd. Doel was onder andere dat elke gemeente een meldpunt ouderenmishandeling zou aanwijzen. Daarbij is de brochure: Je ziet het pas als je het gelooft, door het hele land verspreid en is een landelijk ambassadeur door het hele land getrokken om ouderenmishandeling bij gemeenten op de agenda te krijgen. Van 2009 tot 2011 is gewerkt aan verdere implementatie, een basisboek en een handreiking voor zorginstellingen. In 2011 heeft het ministerie van VWS het Actieplan Ouderen in veilige handen, uitgebracht. Dit actieplan omvat een tiental actiepunten, gericht op bewustwording, deskundigheidsbevordering en verbetering van de aanpak. Gerealiseerd zijn, onder andere, een toolkit voor vrijwilligers, een publiekscampagne gericht op ouderen en de e-learning module ouderenmishandeling voor professionals (Leerstation zorg, 2012).

Het ministerie heeft in het kader van de aanpak van huiselijk geweld (inclusief ouderenmishandeling) en kindermishandeling een verplichte meldcode huiselijk geweld en kindermishandeling opgesteld. De Wet verplichte meldcode huiselijk geweld en kindermishandeling geldt per 1 juli 2013 voor alle professionele medewerkers van de gezondheidszorg, onderwijs, kinderopvang, maatschappelijke ondersteuning, jeugdzorg, justitie en politie. De meldcode is een basismodel bestaande uit de volgende stappen:

1. In kaart brengen van signalen;
2. Collegiale consultatie en zo nodig raadplegen van het Advies- en Meldpunt Kindermishandeling, of het Steunpunt Huiselijk Geweld (in de toekomst samengevoegd in: Advies- en meldpunt huiselijk geweld en kindermishandeling, AMHK);
3. Gesprek met de cliënt;
4. Wegen van het geweld of de kindermishandeling, d.i. het inschatten van risico, aard en ernst van het geweld;
5. Beslissen: hulp organiseren of verwijzen.

Met het basismodel moet elke sector voor de eigen beroepsgroepen een passende meldcode ontwikkelen en implementeren. Er worden ook verplichtingen gesteld aan instellingen en organisaties, zoals zorgen voor deskundigheid en interne consultatie. De implementatie wordt ondersteund door een website: www.meldcode.nl. De website biedt informatie en de nodige instrumenten en voorbeelden. Het ministerie houdt geïnteresseerden verder op de hoogte door een nieuwsbrief en een LinkedIn-groep.

De gemeenten vervullen een belangrijke rol bij preventie en aanpak van ouderenmishandeling, dat is ingebed in het beleid maatschappelijke ondersteuning (Wmo) en het veiligheidsbeleid, mede versterkt door de Wet verplichte meldcode. Lokale en regionale organisaties kunnen bijdragen aan preventie en aanpak door (permanente) scholing van medewerkers, het aanstellen van aandachtsfunctionarissen of specialisten ouderenmishandeling, het hanteren van meldprocedures en deelname aan regionale multidisciplinaire netwerken voor de aanpak van ouderenmishandeling.

4 Menu DVD ‘Je ziet het pas als je het gelooft!’

De films op de DVD brengen vijf verschillende situaties in beeld waarin één of meerdere vormen van ouderenmishandeling spelen.

Het DVD menu geeft de films op rij:

I. Een mantelzorgster, over psychische en lichamelijke mishandeling;

1. Een mantelzorgster: hoe het mis gaat.
2. Een mantelzorgster: hoe deze mishandeling te voorkomen; terug in de tijd.
3. Een mantelzorgster: hoe deze mishandeling te stoppen.

Tweemaal een onderbreking in deze film met een vraag:
hoe reageer jij in deze situatie?

II. Opa en kleinzoon, over financiële uitbuiting en verwaarlozing;

1. Opa en kleinzoon: hoe het mis gaat
2. Opa en kleinzoon: hoe deze situatie te voorkomen (een terugblik);
3. Opa en kleinzoon: hoe deze situatie te stoppen. Tweemaal een onderbreking in deze film met de vraag: welke strategie kan dit overleg uitzetten?

III. Een getrouwd stel, psychische mishandeling en verwaarlozing.

IV. In een verzorgingshuis, psychische en lichamelijke mishandeling

V. De buurman, seksuele en psychische mishandeling.

De films I t/m V zijn bedoeld voor voorlichting en bewustwording van iedereen: algemeen publiek, ouderen, vrijwilligers én professionals. De films: ‘Hoe deze situatie te stoppen’, zijn bedoeld voor professionals. We zien in de derde film van Opa en kleinzoon hoe in een multidisciplinair overleg (MDO) een strategie, een plan van aanpak wordt uitgezet.

4.1 Casusbeschrijvingen

Casus I Een mantelzorgster

Over lichamelijke en psychische mishandeling.

Achtergrond

De situatie speelt zich af in een Hindoestaans gezin. Het is een gezin met een midden sociaal economische positie. De moeder van de vrouw des huizes is, sinds zij weduwe is geworden, bij het gezin van de oudste dochter ingetrokken. Doordat de moeder begint te dementeren wordt de belasting te groot voor haar oudste dochter. De mantelzorgster neemt haar toevlucht tot het opsluiten van de moeder en de toediening van medicijnen (op recept van de huisarts) om moeder rustig te krijgen.

Duur

Een mantelzorgster 1: 4 min en 43 sec

Een mantelzorgster 2: 7 min en 54 sec

Een mantelzorgster 3: 8 min en 39 sec

Samenvatting van de films:

1. Een mantelzorgster: hoe het misgaat.

Bovenstaande situatie wordt opgemerkt door de jongste dochter van de moeder, die bij haar op bezoek komt. De mantelzorgster meent dat haar aanpak voor moeders bestwil is en dat moeder zo het beste wordt verzorgd. De moeder zit opgesloten op haar kamer boven en eenmaal beneden in de woonkamer maakt zij een afwezige en zwakke indruk. Op een gegeven moment valt moeder languit in de woonkamer waarna de jongere dochter de huisarts belt.

2. Een mantelzorgster; hoe deze situatie te voorkomen; terug in de tijd.

We gaan even terug in de tijd. Hoe zou de situatie minder uit de hand zijn gelopen als de zus en mantelzorgondersteuner anders hadden gereageerd hadden op signalen? De situatie is nog niet alarmerend. Tot moeder begint te dementeren en de belasting voor de oudste dochter begint op te lopen. De moeder bespreekt in een helder moment met haar jongste dochter dat haar oudste dochter vreemd doet en haar pizza's geeft. De mantelzorgster laat blijken dat zij het erg druk heeft waarop de jongste dochter haar hulp aanbiedt. Dit is nog niet voldoende om de belasting te verminderen. Als de mantelzorgster zich ziek meldt van haar parttime werk, gaat de jongste dochter in gesprek met haar over andere oplossingen. Zij gaan samen naar het steunpunt mantelzorg.

3. Een mantelzorgster; hoe dit te stoppen.

Hier gaat de situatie verder zoals die in het eerste deel is geëindigd.

De huisarts brengt een bezoek na de val van de moeder en schakelt hierna het maatschappelijk werk in. De maatschappelijk werkster zorgt ervoor dat de beide zussen aanwezig zijn voor een gesprek over de situatie van de mantelzorgster en de moeder. In het gesprek stuit de maatschappelijk werkster op veel weerstand bij de mantelzorgster. De mantelzorgster wil de vuile was niet buiten hangen en haar moeder niet wegstoppen in een tehuis. De maatschappelijk werkster probeert de pijnlijke punten zo te benoemen dat beide zussen een stap naar verandering willen zetten.

De film wordt een paar keer onderbroken, zodat aan het professionele publiek kan worden voorgelegd hoe zij zouden handelen in een dergelijke situatie.

Casus II Opa en kleinzoon

Over verwaarlozing, financiële uitbuiting en psychische mishandeling.

Achtergrond

De situatie speelt zich af bij een opa die al jaren met zijn kleinzoon een huishouding voert. Opa gaat lichamelijk achteruit en is van zijn kleinzoon afhankelijk voor zorg en het bijhouden administratie.

De kleinzoon heeft problemen. Hij is werkloos, bluft en drinkt en is gokverslaafd. Hij heeft de pinpas van opa en plukt de rekening leeg voor zijn behoeftes. Hij helpt zijn opa maar minimaal, op zijn voorwaarden en op zijn tijd.

Duur

Opa 1: 5 min 14 sec

Opa 2: 6 min 4 sec

Opa 3: 14 min 36 sec

Samenvatting van de films:

1. Opa en kleinzoon: hoe het misgaat

Deze situatie wordt ontdekt door de woningbouwvereniging. De medewerker komt langs omdat er geen reactie kwam op de verzonden brieven en er ondertussen al 3 maanden huurachterstand is. Opa blijkt van niets te weten. Er vindt een confrontatie plaats tussen de kleinzoon en de medewerker van de woningbouwvereniging. Kleinzoon zet de medewerker van de woningbouwvereniging het huis uit.

2. Opa en kleinzoon; terug in de tijd: hoe had deze situatie voorkomen kunnen worden?

Hoe zou de situatie minder uit de hand zijn gelopen als de betrokken personen anders gekeken hadden naar de signalen? We gaan terug in de tijd. D.w.z. voordat de woningbouwvereniging op de stoep staat i.v.m. de huurachterstand.

De buurvrouw van opa brengt een kort bezoek aan opa. Daar treft de buurvrouw een vervuilde en ongezonde situatie aan. Opa verontschuldigt zijn kleinzoon, maar staat toe dat de buurvrouw een oogje in het zeil houdt. De kleinzoon komt op straat een medewerker van het reïntegratiebureau Weerwerk tegen, die hem aanspreekt. De kleinzoon klaagt over de zorg voor zijn opa. De medewerker besluit bij opa op bezoek te gaan om over de toekomst van zijn kleinzoon te praten.

3. Opa en kleinzoon; hoe deze situatie te stoppen? De aanpak door professionals.

Hier gaat de situatie verder zoals die in het eerste deel is geëindigd.

De situatie wordt besproken binnen een multidisciplinair overleg (MDO). Het MDO bestaat uit vertegenwoordigers van de Woningbouwvereniging, welzijn (maatschappelijk werker), GGZ verslavingszorg, reïntegratiebureau Weerwerk. Politie en GGD (voorzitter).

Bij de opening van de vergadering blijkt dat de woningbouwvereniging samen met de GGD op huisbezoek is geweest bij opa en kleinzoon om de situatie te onderzoeken. Zij brengen de situatie in bij het zorgnetwerk en die besluit dat er een MDO moet worden georganiseerd, omdat de situatie ingewikkeld is en urgent (huisuitzetting dreigt). Het MDO neemt besluiten over acties die moeten worden ondernomen om opa en kleinzoon te begeleiden. Na het MDO wordt afgesproken om over vier weken opnieuw te overleggen om de stand van het plan van aanpak te bespreken en waar nodig bij te stellen. Een aantal dagen na het eerste MDO is er een crisis. Kleinzoon heeft opa mishandeld en er is een tijdelijk huisverbod opgelegd. Het MDO overlegt opnieuw om hulpacties af te stemmen op de nieuwe situatie. De casemanager tijdelijk huisverbod is ook aanwezig op dit MDO.

De scène over de vergadering wordt een aantal keren onderbroken, zodat aan de kijker kan worden voorgelegd hoe zij zouden handelen in een dergelijke situatie.

Casus III Een getrouwd stel

Over verwaarlozing, psychische mishandeling.

Achtergrond

Deze situatie gaat over een echtpaar zonder kinderen en beide zijn hoog opgeleid. Zij hebben een hoge sociaal-economische positie. Hij heeft een beroerte (CVA) gehad en zit nu in een rolstoel. Hij was een dominante conservatieve man, die nu veel moet inleveren. Zij is veel jonger, verzorgt hem wel, maar wil ook tijd voor zichzelf.

Duur

6 min en 7 sec

Samenvatting van de film:

Een getrouwd stel

De vrouw voert een telefoongesprek waaruit blijkt dat zij het bezoek voor haar man zeer vriendelijk afwimpelt. Bij het legen van de postbus verbergt zij de post voor hem en geeft hem alleen de reclame folders. Als zij weggaat voor een cursus, blijkt dat hij in zijn broek heeft geplast. Zij wordt woedend en gaat weg zonder hem te verschonen.

De man krijgt onverwacht bezoek van een oud-collega van de bank. De collega begrijpt niet waarom hij zijn kaartje niet heeft ontvangen. Hij raakt bezorgd als hij ziet dat de man zijn plas heeft laten lopen. Een gesprek over de situatie loopt dood omdat de man zijn vrouw verdedigt. Als de collega weggaat, vraagt hij de man te zwijgen naar collega's.

Terug op de bank spreekt de collega zijn bezorgdheid uit tegen een andere bankmedewerker. Die geeft hem het advies zich er niet mee te bemoeien.

Casus IV In een verzorgingshuis

Over psychische en lichamelijke mishandeling.

Achtergrond

De situatie speelt zich af in een zorgcentrum. Het slachtoffer is een oude demente vrouw. De pleger is een verpleegkundige die ontspoord, omdat ze het al het werk dat ze in korte tijd moet verrichten niet aankan. Om haar werkschema te halen, gaat ze grof en gewelddadig met de bewoonster om. Een stagiaire ziet het aan. Hoe gaat zij hiermee om?

Duur

5 min en 1 sec

Samenvatting van de film:

In een verzorgingshuis

De verpleegkundige heeft een stagiaire onder haar hoede gekregen. De stagiaire is getuige van de grove en gewelddadige behandeling van de ouderen door de verpleegkundige. Ze durft er niets van te zeggen omdat ze bang is dat haar stage wordt afgekeurd. Als de stagiaire op een dag alleen is met een oudere bewoonster, besluit ze om de verpleeghuisarts erbij te halen. Ze hoopt dat zij kan zien dat de vrouw mishandeld wordt. De verpleegkundige ziet echter dat zij de verpleeghuisarts heeft ingeschakeld en bedreigt de stagiaire.

Het management neemt de zaak zeer ernstig op en de verpleegkundige bekent. Zij wordt tijdelijk geschorst. En het management gaat onderzoeken hoe de werkdruk van het personeel kan worden verminderd.

Casus V De buurman

Over seksuele en psychische mishandeling.

Achtergrond

Mevrouw Terhorst is in de 70 en begint te dementeren. Ze woont zelfstandig met tuishulp. Mevrouw heeft een goed contact met haar burens. De buurman is bezig met een klusje in het huis van mevrouw. Dat doet hij vaker en zij is er heel blij mee.

Duur

6 min en 45 sec

Samenvatting van de film:

De buurman

De buurman is bezig met het afmaken van een klusje in het huis van mevrouw. Zij schenkt een borrel in, ook voor de buurman, zoals altijd. 'Wat bof ik toch met jou!', zegt ze tegen de buurman, als hij klaar is met de klus. Op zijn verzoek zet mevrouw een muziekje op. Mevrouw krijgt het warm en trekt haar duster uit. Dan pakt de buurman zijn mobiele telefoon en maakt foto's van haar in haar nachtpon. De buurman pakt haar vast en gaat verder.

De buurman probeert later een nieuwe afspraak te maken. Mevrouw Terhorst vraagt zijn vrouw aan te telefoneren en dan ontdekt de buurvrouw de foto's.

5 Tips voor gebruik van de DVD

In dit hoofdstuk geven we eerst een aantal algemene aanwijzingen en daarna tips en suggesties voor het gebruik van de DVD films. Per casus geven we vragen die te stellen zijn bij de films.

Algemene tips

- Ouderenmishandeling is geen neutraal onderwerp. Het tonen van de films over diverse situaties van ouderenmishandeling kan allerlei gevoelens oproepen bij de kijkers. Ongeloof, woede, angst en verbazing tot (plaatsvervangende) schaamte. Ook emotioneel reageren is mogelijk. Dit heeft te maken met de coping stijl van de kijker, dus hoe deze normaliter omgaat met zeer ingrijpende gebeurtenissen. De onrechtvaardigheid van het geweld bij kwetsbare en zorgafhankelijke mensen komt dikwijls hard aan. Ook kunnen eigen ervaringen met ontspoorde zorg, mishandeling, of misbruik weer naar boven komen tijdens en na het kijken naar de DVD. Ze kunnen in de weg staan als ze erg op de voorgrond staan.
- Er kunnen echter ook aanknopingspunten zijn om vanuit de persoonlijke ervaringen meer besef te krijgen van de problematiek. Deelnemers kunnen immers leren van eigen ervaringen die confrontaties met geweld bij hen oproepen of losmaakten: het hebben van geheimen, gevoelens van angst, schaamte, schuld, leren overleven, e.d. Het aan de orde stellen van dergelijke ervaringen kan de betrokkenheid bij de problematiek vergroten en is vooral op zijn plaats tijdens een training en minder tijdens een voorlichting.
- Een veilige sfeer is noodzakelijk en kan gerealiseerd worden door af te spreken dat persoonlijke verhalen binnenskamers blijven, de deelnemers uit te nodigen hun eigen grens te bewaken. De begeleider kan een rolmodel zijn door over een eigen grensoverschrijdende situatie te vertellen. Reageer positief op persoonlijke inbreng. Geef deelnemers concrete informatie mee over wat zij kunnen doen als zij denken ouderenmishandeling te signaleren.

- Kijkers van de DVD, met name professionals en vrijwilligers kunnen zich onthand voelen met het onderwerp en denken: ‘Wat kan, moet, of behoor ik te doen?’ Graag zouden zij direct handvatten willen krijgen om de ouderenmishandeling aan de orde te stellen, bespreekbaar te maken of te doen stoppen. De Wet verplichte meldcode huiselijk geweld en kindermishandeling helpt hierbij. Bij het bespreken van de problematiek die in de films wordt getoond en de vraag hoe te handelen zal de begeleider o.a. de stappen van de meldcode paraat moeten hebben. Tijdens de training worden professionals door deze stappen geleid met instructies over de eigen rol en handelen. Kant en klare recepten kunnen bijna niet worden gegeven. Het gaat vooral om zien en begrijpen wat er speelt, weten wat nodig is en in actie komen vanuit de rol en verantwoordelijkheden. Attitude, kennis en vaardigheden die recht doen aan de complexiteit van de problematiek.

Enkele tips voor de inhoudelijke en praktische voorbereiding

- Bereid elke bijeenkomst goed voor en stem zoveel mogelijk af op je publiek, c.q. deelnemers.
- Bekijk de films eerst zelf en leef je in. Vraag jezelf af: Hoe zullen de films overkomen? Welke informatie zullen de deelnemers nodig hebben?
- Maak een opzet met in ieder geval de onderdelen:
 - a) Welkom, opening en opwarmer (kop);
 - b) Bespreken van voorbeelden en situaties over ouderen mishandeling; blijf dichtbij de mensen die je voor je hebt en benoem het taboe; stimuleer eigen inbreng en geef objectieve informatie. (romp);
 - c) Sluit af met de vraag: hoe ga je naar huis? Wat neem je mee? wat wil je nog kwijt? (staart).
- Stem af met het (Advies- en) Steunpunt Huiselijk Geweld in verband met de inhoud van programma, de nazorg en voor informatie over de belangrijkste lokale of regionale organisaties voor preventie en hulpverlening.
- Regel een toegankelijke en passende locatie en zaal, afgestemd op het doel en de doelgroep. Let bijvoorbeeld op inrichting, sfeer, bereikbaarheid en toegankelijkheid voor (minder valide) ouderen met een rolstoel of rollator.
- Regel materialen en apparatuur, test deze van tevoren uit en zet ze op tijd klaar.
- Regel de nazorg: ongeacht de doelgroep, het kan nodig zijn dat deelnemers behoefte hebben aan een of andere vorm van nazorg, bijvoorbeeld een nazit, een persoon of instantie die gebeld kan worden.
- Geef schriftelijke informatie mee over professionele hulp in de regio. Let er hierbij op dat de informatie juist is en op de doelgroep is afgestemd. Deel in ieder geval folders of kaartjes uit van het Steunpunt Huiselijk Geweld in de betreffende regio.

5.1 Suggesties voor vragen en discussie bij de vijf casussen

Algemene vragen

De volgende vragen kan je stellen bij eigen voorbeelden die deelnemers aan de voorlichting of training naar voren brengen. Geef altijd een compliment voor de openheid en eigen inbreng.

- Wat heb je gezien, of zie je gebeuren? Wat hoorde je?
- Welk gevoel krijg je erbij of welke gedachte?
- Wat is er volgens jou aan de hand en waarom denk je dat?
- Hoe zou het zijn voor het slachtoffer? En hoe voor de pleger?
- Waar zou jij mee geholpen zijn als jij in zo'n situatie zat, als slachtoffer; als pleger?; als getuige?

Casus I: Een mantelzorgster 1

- Opsluiten: mag dat? Is dit mishandeling?
- Er gaat toch ook veel goed? Indira is ook zorgzaam voor haar moeder: wie zijn wij om daar iets van te zeggen?
- Reactie bij Indira; wat zie je aan signalen van mogelijke overbelasting?
- Hoe vind je dat Soenita, de jongste dochter het gesprek met haar zuster voert?
- Wat vind je van het gebruik van medicijnen om moeder rustig te houden?

Casus II: Opa en kleinzoon 1

- Deze meneer is is nog helder van geest en toch gebeurt hem dit! Hoe kan dat?
- Wat vind je van het gedrag van de man van de woningbouwvereniging?
- Kleinzoon reageert agressief: wat zou daar de oorzaak of reden van zijn?
- Opa wordt financieel uitgebuit maar wat zie je nog meer aan signalen van ouderenmishandeling?
- Wat valt je op in de gesprekken en woordenwisseling tussen opa en kleinzoon? Wat vind je van het schelden naar elkaar?
- Welke normen en waarden hanteer jij over de omgang met opa, of met de familie?
- Is ouderenmishandeling alleen iets wat voorkomt in lage sociaaleconomische klassen?
- Welke dynamiek zie je tussen kleinzoon en opa?

Casus III: Een getrouwd stel

- Wat vind je ervan dat die vrouw haar man alleen laat?
- Waarom stopt deze mevrouw het kaartje weg en liegt ze over wie er gebeld heeft?
- Waarom verdedigt deze man zijn vrouw?
- Waarom houdt hij andere hulp af?
- Wat vind je van de reactie en de houding van de collega's: 'Als hij zo wil leven, so be it'?

Casus IV: In een verzorgingshuis

- Deze mevrouw is volledig afhankelijk:
welke zorg is vereist of nodig van het verzorgingshuis en van anderen?
- Wat zie je aan de verzorgster?
- Wat valt je op? Heeft ze het nu te druk, of is dit normaal voor een drukbezette verzorgster?
- Zou in de werkelijke praktijk een stagiaire zo snel met deze opmerking naar haar collega-stagiaire komen?
- Waarom maakt ze er geen werk van?
- Wat vind je van de aanpak van deze instelling?
- Hoe gaat dat bij jouw instelling?

Casus V: De buurman

- Kun je je deze situatie voorstellen? Wat herken je?
- Op welk moment krijg je een niet-pluisgevoel?
- Wat vind je van het gedrag van de buurman?
- Wat vind je van het gedrag van mevrouw?
- Wat vind je van de reactie van de buurvrouw (echtgenote van de buurman)?
- Hoe kan je in deze casus (de stappen van de) meldcode inzetten?

5.2 Suggesties voor vragen en discussie bij de 'Hoe dit te voorkomen'-films

Casus I Een mantelzorgster 2 Hoe dit te voorkomen; terug in de tijd.

(vervolg op 1) De mantelzorgondersteuning op bezoek bij de moeder en oudste dochter.

Let op: tijdens de film gaat het scherm een paar keer op zwart en er staat een vraag: hoe zou jij reageren in deze situatie?

Andere mogelijke vragen:

- Wat vind je van dit gesprek van mantelzorgondersteuner met de dochters?
- Welke andere aandachtspunten of problemen merk jij op?
- Hoe zouden de problemen het best opgelost kunnen worden, volgens jou?
Wat kan helpen om
- Indira te ontlasten van haar zware taak?
- De zus praat met Indira. Dat helpt? Wat biedt zij aan hulp aan? Hoe?
Kan ze het anders doen?
- Wie kan daarvoor zorgen? Welke voorzieningen zijn er voor de moeder als de mantelzorgster?

Casus II Opa en kleinzoon 2 Hoe dit te voorkomen; terug in de tijd

Bezoek van de buurvrouw bij opa en gesprek tussen de medewerker van Weerwerk en de kleinzoon.

Let op: Tijdens deze film gaat het scherm een paar keer op zwart en er verschijnt een vraag: hoe zou jij reageren?

Andere vragen:

- Wat doet de buurvrouw waardoor deze meneer toch met haar praat over de situatie?
- Ze komt terug na haar eerste bezoekje: Benoem haar gedrag en haar manier van praten.
- Wat kan ze nog meer doen?
- Wat vind je van het gedrag van die kleinzoon?
- Is er ook nog iets goed aan zijn gedrag?
- Wat vind je van de houding van de medewerker van Weerwerk? Bijvoorbeeld hoe hij de kleinzoon aanspreekt en dat hij naar opa gaat?

5.3 Suggesties voor vragen en discussie bij de 'Hoe dit te stoppen en aan te pakken'-films.

Casus I Een mantelzorgster 3 Hoe dit te stoppen en aan te pakken.

(vervolg op 1) De huisarts en maatschappelijk werkster overleggen telefonisch met elkaar.

Let op: tijdens de film gaat het scherm een paar keer op zwart en er staat een vraag: hoe zou jij reageren in deze situatie?

Andere vragen:

- Waar is de interventie van de huisarts op gericht? Is dat voldoende?
- Waar is de interventie van de maatschappelijk werkster op gericht? Is dat voldoende?
- Wat zouden Indira, Soenita en de familie zelf nog kunnen (blijven) doen?
- Welke interventies zou jij inzetten?
- Welk effect verwacht je van de interventies?
- Wat zou passende nazorg kunnen inhouden?

Casus II Opa en kleinzoon 3 Hoe dit te stoppen en aan te pakken

Het Multidisciplinair overleg (MDO), onder leiding van de GGD, bespreekt de problemen en de wijze waarop deze aangepakt worden. Samen bepalen ze een plan van aanpak en strategie om opa te beschermen en te helpen en de kleinzoon weer op het rechte pad te brengen.

Let op: Tijdens deze film gaat het scherm een paar keer op zwart en er verschijnt een vraag: hoe zou jij reageren?

Andere vragen:

- Welke signalen worden opgemerkt bij de kleinzoon?
- Wat moet nog uitgezocht worden over de kleinzoon?
- Welke signalen worden opgeerkt bij opa?
- Wat moet nog verder onderzocht worden bij opa?
- Welke strategieën kan het MDO inzetten?
- Ben je het eens met de voorgestelde interventies? Verwacht je dat het werkt?
- In tijd: wat moet het MDO onmiddellijk doen en wat kan later?

6 Bronnenlijst en websites

Literatuur

- Bavel, M. van, Delft, A., Goes, A., & Janssens, K. (2012). *Zorg en grenzen. Handreiking voor het werken aan sociale veiligheid in de ouderenzorg*. Utrecht: MOVISIE.
- Beelen, J., & Gering, N. (Red.) (2009). *Achter gesloten deuren. Ouderenmishandeling in de thuissituatie. Handleiding bij de DVD*. Utrecht: Vilans.
- Comijs, H. C. (1999). *Elder mistreatment. Prevalence, risk indicators and consequences*. Amsterdam: Vrije Universiteit.
- Klein, M. van der., & Verwijs, R. (2012a). *Vrijwilligers tegen ouderenmishandeling. Pakket 1. Praktijkhulp voor vrijwilligers*. Den Haag, Utrecht: Ministerie van VWS/ Verwey-Jonker Instituut.
- Klein, M. van der., & Verwijs, R. (2012b). *Vrijwilligers tegen ouderenmishandeling. Pakket 2. Leidraad voor lokaal bestuur, lokale coördinatie en locatiemanagement (voor coördinatoren, ouderenadviseurs, bestuursleden, directies en MT's)*. Den Haag, Utrecht: Ministerie van VWS/Verwey-Jonker Instituut.
- Klein, M. van der., & Verwijs, R. (2012c). *Vrijwilligers tegen ouderenmishandeling. Pakket 3. Achtergrondinformatie voor vrijwilligersorganisaties, zorgorganisaties, ouderenbonden en welzijnsinstellingen*. Den Haag, Utrecht: Ministerie van VWS/ Verwey-Jonker Instituut
- Royers, T., & van Bavel, M. (2012). *Oud leed. Basisboek ouderenmishandeling*. Amsterdam: SWP.
- Ministerie van VWS. (2011). *Actieplan: 'Ouderen in Veilige Handen'*. Den Haag: Ministerie van VWS.
- Storms, O. (2011). *Stappenplan Handelen bij Ontspoorde Mantelzorg (concept)*. Utrecht: MOVISIE.

Websites

www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/ouderenmishandeling

www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/huiselijk-geweld/hulp-bieden/meldcode

www.movisie.nl -> ouderenmishandeling

www.huiselijkgeweld.nl -> ouderenmishandeling

www.vilans.nl

www.verwey-jonker.nl

De Steunpunten Huiselijk Geweld zijn te vinden via: www.vooreenveiligthuis.nl.

Het landelijk telefoonnummer is: 0900-1 26 26 26

Colofon

Het DVD-pakket is tot stand gekomen met medewerking van:

Productie DVD:

Ada van de Weijer van BOOZ, producent van de scenario's en de films op de DVD
Mirjam van Dongen, voorzitter Landelijk Platform Bestrijding Ouderenmishandeling (LPBO), hoofd preventie Yulius GGZ
Bas Koolen, adviseur GGD Rotterdam Rijnmond

Tekst handleiding:

Annemiek Goes en Wendela Wentzel, MOVISIE
Jandirk Veenstra, senior adviseur Communicatie, MOVISIE

Projectleiding:

Maria van Bavel, MOVISIE, tot medio 2011
Annette van Delft, MOVISIE, tot eind 2012
Annemiek Goes, MOVISIE, vanaf 2013

Dit DVD pakket met handleiding is tot stand gekomen dankzij financiële bijdragen van:

Ministerie van VWS
VSBfonds
RCOAK
Stichting Sluyterman van Loo
De giftencommissie van Stichting het R.C. Maagdenhuis
Fonds Brentano
Steun des ouderdoms
GGD Rotterdam Rijnmond
Gemeente Amsterdam
Gemeente Den Haag
Gemeente Utrecht
Gemeente Groningen

En het Nationaal Ouderenfonds, het enige goede doel in Nederland dat opkomt voor de belangen van kwetsbare ouderen. Vanuit haar missie om de kwaliteit van leven van alle ouderen in Nederland te bevorderen, wil het Ouderenfonds blijvend haar bijdrage leveren aan het signaleren, voorkomen en bestrijden van ouderenmishandeling.

